

O OZNAKAH ZA BOLEZNI NA -ICA

V zdravstvu imamo nešteto oznak za bolezni in njihovih znake na -ica. Naj jih nekaj najbolj vsakdanjih navedem: davica, dremavica, kapavica, koprivnica, metiljavica, mrzlica, norice, omedlevica, omotica, osepnice, ošpice, padavica, pljučnica, preganjavica, rdečica, sončarica, škrlatica, temenice, vidovica, vročica, vrtoglavica, zanohtnica, zazobnica, zlatenica. V naših najvažnejših besednjakih pa najdem tudi tele: blodnjavica, hlipavica, rigavica, sanjavica, smejavica, zehavica.

V zdravstvu imamo vse polno pojmov, ki so nam zdravnikom znani ali v mednarodni oznaki ali pa v nemški — zadnje posebno starejšim zdravniškim pokolenjem, ki smo se šolali na nemških visokih šolah. Če že zdravniki med sabo uporabljamo mednarodne, t. j. iz grščine in latinščine izpeljane oznake, preoblikovane seve po slovensko, nikakor ne moremo in ne smemo rabiti nemških oznak za tiste pojme, za katere nimamo mednarodnih, n. pr. Lecksucht, Magersucht. Teh in takih ne moremo in ne smemo rabiti niti med sabo, kaj šele kot pisci in predavatelji! Za te pojme moramo najti primerne slovenske oznake, ker je v vsakdanjem zdravniškem življenju prenerodno, predolgovezno in sčasoma predolgočasno pojme vedno znova opisovati.

Za tvorjenje primernih slovenskih oznak se mi zdi končnica -ica zelo pripravna. Pri izvedenkah iz glagola je treba razločevati glagolnik, ki pomeni dejanje, od izpeljank na -ost, ki pomenijo lastnost, in izvedenk na -ica, ki pomenijo bolezensko stanje. N. pr. slinjenje — slinavost — slinavica. Izvedenke iz pridevnika ali samostalnika zajamejo večinoma poglobitveni znak bolezni: bezgavkavica, lymphogranulomatosis, njen poglobitveni bolezenski znak so otekle bezgavke.

Med našimi zdravstvenimi pisci je k slovenskemu zdravstvenemu besednemu zakladu prispeval največ oznak na -ica dr. Eman Pertl v svojih treh knjigah. Za poraščenost kože navaja: dlakavica, ježavica, kocinavica, puhavica, resavica — pač po tem, ali je poraščenost podobna dlakam, ježevim bodicam, kocinam, puhu, jazbečjim resam; garjavica — bolezenski zapletljaji pri garjah; krastavica, impetigo; krempljavica, onychogryposis; krotičavica, syndroma varicosum — krčne žile, krotice, lišaj; lisavica, leukoderma; lojavica, seborrhoe; luskavica, psoriasis; mehčavica tuberkulozna, tuberculosis cutis colliquativa; mehurčkavica, herpes; mlečnice, crusta lactea; mozolja vica, akne; otrobavica, pytiriasis; plesnivica žarkovita, aktinomykosis; plešavica — gola mesta na lasišču; srbečica, prurigo; slonavica, elephantiasis; tarčavica — vzbrsti so razporejene kakor krogi na tarči; tolščavica, adipositas; trdavica, sklerosis; trosavica, strniščavica, mikrosporia — povzročajo majhen tros, lasje pa se nekaj milimetrov nad kožo odlomijo in so podobni strnišču; turavica in tvoravica, furunculosis; ušivica,

pediculosis complicata; znojavnica, hyperhydrosis; žuljavica, tylosis. Oftalmolog Ješe pravi v svojem učbeniku stanju, v katerem se oko nenehno solzi, solzavnica, epiphora, dakryorrhoe; patolog Hrihar pozna krempljevico in boleznj nedostatnice za avitaminoze ter pripominja, da je »izraz po Brezniku«; ftiziolog Smerdu navaja mrenavnico za polyserositis.

V Zdravstvenem vestniku 1948 sem priobčil naslednje tovrstne oznake: bisernica, Perlsucht; bleščavnica, photophobia; bliskavnica, photopsia; blodnjavica ljubosumnostna, Eifersuchtswahn; čiravnica, razjedavnica, ulcerosis; dimavnica — dimasto videnje; gnojavnica: krvna, pyaemia, in kožna, pyodermia; ikravica, trichinosis; iskravnica = bliskavnica; izvrgavnica — obolele krave izvrgavajo; jezavnica, iracundia; kradljivica, kleptomania; lasničavnica = ikravica, ker jo povzročajo lasnice; lizavnica, Lecksucht; mavričavnica — videnje mavričnih krogov okoli luči; meglavnica = dimavnica; mekinavnica, pytiriasis; migljavica — nenehno migljanje pred očmi; mravljinčavnica, formicatio; mršavnica, Magersucht; mrtvičavnica, tetania; plesavnica, choreomania; poprovnica, pebrine (bolezen sviloprejk); pšenavnica — zajedavci so v mesu kot pšeno, »pšenki«; rakavnica, carcinomatosis; sinjavica, morbus coeruleus; skrivljenica, metamorphopsia; slinavnica, sialorrhoe, smrkavnica, Nasenfluß; snedavnica, Eßsucht; sramežljivica — pretirana sramežljivost ob nepravem času; temnavnica — temno videnje; trepavnica, trzavnica, tresavnica — bolezensko trepanje, trzanje, tresenje; vodenoglavica, hydrocephalia; zviravnica, chorea; žarkovitica, aktinomykosis; živčavnica, polyneurosis. Tem oznakam naj dodam še nekaj novih, ki jih lahko nuja prej ali slej terja od nas: bičavnica, flagellatio; brbljavica, verbigeratio; brijavica, xyrospasmus — krč v roki zaradi britja; buncičavnica, phlyctaena; capavnica, cunjavnica, Hadernkrankheit — vranični prisad pri nabiralcih in predelovalcih cap in cunj; čemeravnica, cyclothymia; črnica, Schwarzwasserfieber pri malariji; črvivica, oxyuriasis; drgetavnica — mrzlica ali drgetanje zaradi mraza, živčnosti ipd.; glistavnica, helminthiasis; glivičavnica, mykosis; godrnjavica, Murmelkrankheit; goltavnica, polyphagia; hotljivica, nymphomania in andromania pri ženskah, satyriasis pri moških; izginjavica, potepavnica, ubežavnica — trije odtenki drapetomanije; kapljičavnica — obolenje, šireče se po kapljicah, pršečih iz ust bolnika; klecavnica, Knickbeinigkeit; klepetavnica, polyphrasia; kloščavnica, ixodiasis; mehurjavica, pemphigus; krhavnica, onychorrhaxis; kupovalica, oniomania; kvarljivica, Schädigungswahn; lesketavnica, liodermia; mencavnica, motorische Unruhe; mižavnica, blepharospasmus; mušičavnica, muscae volantes; mutavnica, mutacismus; napenjavica, napihavnica, plinjavnica, meteorismus; opotekavnica, festinatio; piskavnica, stridor; poležkavnica, klinomania; ponavljavnica, onomatolalia;

posnemalica, Nachahmungssucht; poščivalica, enuresis; požigalica, pyromania; prčavica, plethora; preštevalica, arithmomania; puljavica, trichotillomania; rastlinavica, phytosis; razdajalica, doriomania; režavica, risus sardonius; roženavica, hyperkeratosis; sajavica, fuligo; sečavica, stillicidium urinae; semenavica, spermatorrhoe; sijavica = lesketavica; stopicavica, abasia trepidans in brachybasia; ščitničavica, thyreotoxicosis; šegavica, moria; tarnavica, Jämmer-sucht; tožbavica, Querulantenwahn, Proceßsucht; trakuljavica, taeniasis; trepetavica = drhtavica; ubijalica, phomania; vezivnjavica, fibromatosis; votlinavica, syringomyelia in porencephalia; vzdigalica, nausea; žanesenjavica, vociferatio; zanikavica, Verneinungssucht; zemljavica, geophagia; železavica, siderosis; zlatavica, auriasis; žoltavica, xanthopsia.

Naštete besedne nove tvorbe so predlogi zdravstvenega pomenoslovca, katerega je v njegovem strokovnem delu nuja neštetokrat prisilila, da je moral biti besedotvorec. Prav in lepo bi bilo, če bi njegove predloge pretehtal jezikovni izvedenec, izrekel in utemeljil svoje bodisi pritrdilne ali izpodbijajoče mnenje.

Opomba uredništva. Izvedenke s pripono -ica iz glagolske osnove pomenijo delujočo žensko osebo, n. pr. terica, perica, žanjica. Včasih pride do nekakšne poosebitve, tako si lahko razložimo sušico in davico, to je bolezen, ki suši, davi. Tvorba ni več živa, zato je kovanje takih besed zelo tvegano.

Če je pripona -ica pritačnjena samostalniku, dela manjšalke (hiša: hišica) ali pa iz moških imen ženska (tat: tatica). Za imena bolezni ne pride v poštev. Ta se delajo danes le še iz pridevnika, seveda je le-ta lahko izpeljan iz glagolske ali imenske osnove: huda bolezen je hudica (protin), če si ves zlaten, imaš zlatenico, če mrzel ali medel, imaš mrzlico ali medlico, če ti je ud mrtev, je to mrtvica. Tudi deležniki so glagolski pridevniki, od tod gorečica, srbečica, rdečica.

Napačno je misliti, da sta koprivnica, pljučnica izpeljani naravnost iz samostalnika kopriva, pljuča, marveč preko pridevnika kopriven, pljučen, ki je dal značilni glas n. Zanohtnica je bolezen, ki se razvije za nohtom.

Največ imen za bolezni dela sestavljeno obrazilo -av-ica. Danes je menda poleg -nica edino tvorbo. Dela pa a) iz nedovršnih glagolov pridevnik, ki pomenijo lastnost: dremav je tisti, ki večkrat in rad dremlje; dremavica je taka bolezen; b) iz samostalnikov pridevnik, ki pomenijo obilico: glistav, slinav, solzav, bolezn pa glistavica, slinavica, solzavica. Ker ima večina pridevnikov na -ljav tudi dvojnico na -ljiv (brbljav, brbljiv), se razume, da najdemo poleg dremlavice tudi dremlavico. Vendar delamo imena za bolezni na -avica ali -ivica samo, če nam osnovni pridevnik zveni domače. Za poudarek velja, da ga ima izvedenka na istem zlogu kakor pridevnik. Napačno bi bilo misliti, da je samo -ica primerno obrazilo za imena bolezni; kakor kaže vsakdanja raba, se za to često uporabljata tudi glagolnik ali pripoma -ost, seveda po večjem ali manjšem pomenskem premiku. Ne verjamem, da bi bilo celo zdravniku potrebno ločevanje med napenjanjem in napenjavico, med vodenoglavostjo in vodenoglavico.

Če s takim merilom sodimo nova imena za bolezni, nam nekaj zgoraj predloženih ne bo všeč. Kupovalica, ponavljalica, posnemalica, poščivalica, požigalica, preštevalica, razdejalica, ubijalica, vzdigalica niso iz opisnega deležnika, zato je s kvečjemu mogoče s končnico -avica. Odkloniti moramo živčavico, vezivnjavico, zanesenjavico, zemljavico, železavico, zlatavico, roženavico, ker so napravljene po nemogočem pridevniku. Sklerozo bi rekli kvečje-

mu trdica, ne pa trdavica. Ubežavica ni prav, ker je iz dovršnika. Žarkovitica bi bil edini zgled za ime bolezni na -itica. Pomenska plat ni dobro izražena z dimavico, slonavico, capavico, cunjavico, kapljičavico, saj ne gre za bolezen, ki je zanje značilna množica dima, slonov, cap, cunj in kapljic; brijavica bi bila bolezen človeka, da se hoče kar naprej briti.

Ostalim imenom za bolezni, ki jih omenja ali predlaga avtor, jezikoslovec ne more ugovarjati; vendar o njih ne odločuje on, marveč raba. Če bodo zdravniki vobče sprejeli to ali ono besedo, bo obveljala, pa četudi ni posebno dobro narejena; nasprotno pa je najpravišnje in najlepše ustvarjena beseda samo dim, če je ne uveljavi raba.

A. B.

SLOVNIŠKE IN PRAVOPISNE DROBTINE

O pomenu nekaterih pridevnikov

Temperatura je visoka. Ali je ta stavek pravilen? Da bo odgovor dovolj jasen, moram seči nekoliko bolj na široko in spregovoriti nekaj besed o pridevnikih, s katerimi označujemo manjšo ali večjo mero posameznih naravnih pojavov, občutkov, čustev i. pd. To je potrebno tudi zato, ker naletimo zelo pogosto na napake, ki jih je zakrivil vpliv tujih jezikov in se često ponavljajo v pogovornem jeziku mestnih ljudi. Kažipot naj mi bo pri tem nepokvarjeni ljudski govor, ki je povečini ohranil slovenski način izražanja.

Vzemimo najprej take pojave, kot so mráz, vročina, soparica, veter ali pa bolezen, stiska in temu podobno! Če se mráz stopnjuje, da postane neprijeten, pravimo, da je pritisnil hud mráz. V tem smislu govorimo tudi o hudi zimi. Tudi nevihta je huda. Sploh govorimo o vsem, kar nas hudo prizadene, da je hudo. Tudi časi so lahko hudi, ne težki, kot pogosto slišimo. Hud udarec me je zadel, ne težak. Bolezen je huda, ne težka. Vojak je lahko hudo ranjen. Napačno je govoriti o težkih ranjenih, saj ne mislimo na njih telesno težo, temveč le o hudo ranjenih. Tudi o nesreči, skrbi, krivici, kazni ne govorimo, da so težke ali morda velike, temveč da so hude: Huda nesreča ga je zadela. Bil je v hudih skrbeh. Trpi hudo krivico. Obsodili so ga na hudo kazen. Govorimo tudi o hudi strmini, o hudem klancu, ker sta neprijetna za hojo in vožnjo.

O pogostni rabi tega pridevnika pričajo tudi neštete zloženke, kakor n. pr. hudogled, hudogleden, hudoleten, hudoletnica, hudomušnik, hudouren, hudournik, hudozimci z istim pomenom kot sredozimci. Tudi številna krajevna imena potrjujejo to: Hudajužna, Huda luknja, Huda polica, Hude Ravne, Hudi kot, Hudi log, Hudi turn, Hudo pri Novem mestu, Hudo pri Višnji gori.

Isto velja tudi za prislov hudo: hudo mi je; hudo me je prizadelo; hudo se je vrezal, vsekaj, ranil; hudo so ga pretepli; hudo je zbolel, ne: težko je zbolel; hudo je prizadet; hudo poškodovan itd.

Zelo pogosto se napačno rabi pridevnik visok. V ljudskem jeziku je gora visoka. Človek je po telesu le velik. Visok človek je toliko kot ošaben, prevzeten in nedostopen človek. Tako govorimo o visoki vodi,